

A „nagyobb üzlet”: az OpenURL

Több mint tíz éve, amikor a kiadók megkezdtek a nyomtatott folyóiratok online változatainak szolgáltatását, vagy új elektronikus folyóiratokat indítottak, a könyvtárak nagy lelkesedéssel fogadták ezeket. Kezdetben az elektronikus folyóiratokra is címenként lehetett előfizetni, ezt követte a „nagy üzlet” (big deal) néven ismertté vált, előre összeállított csomagokban történő szolgáltatás. Bár az egyes kiadók eltérő előfizetési feltételekkel kötötték a licencszerződéseket, általában mindegyikben volt olyan kitétel, hogy több évre szól, és az alatt nem lehet lemondani a nyomtatott címeket. Ebben az időben sokan úgy gondolták, hogy a „nagy üzlet” a könyvtárközi kölcsönzés visszaesését eredményezi, mivel egy-egy könyvtár olvasói több tartalomhoz férhetnek hozzá.

Sok könyvtár és könyvtári konzorcium látta a „nagy üzletben” pozitívumnak, hogy több tudományos tartalom válik elérhetővé. Mivel könyvtárközi kölcsönzésre gyakorolt közvetlen hatás igazán nem lehet mérhető, a szerző megkérdezett néhány nagy szolgáltatót.

- Az Ohio-i Állami Egyetem, az OhioLINK konzorcium legnagyobb tagkönyvtára az utolsó öt évben a fénymásolatok iránti igények 40%-os csökkenését tapasztalta. Ugyanakkor a 2005 elején kiválogatott lemondásra mintegy 500 folyóiratcímet, de ennek hatását nem is érzékelik az online források megnövekedett használata mellett.
- A Minnesotai Egyetem MINITEX kölcsönzési szolgáltatója is a fénymásolatokra szóló megrendelések csökkenését tapasztalta, ugyanakkor a visszaküldendő (eredeti) dokumentumok iránti igények növekedéséről számolt be.

A könyvtárak különböző módokon tájékoztatják olvasóikat az elektronikus források elérhetőségéről: van, ahol az online katalógusba beépítik az elektronikus folyóiratcímeket, mások az OPAC-adatbázisba visznek be egy rekordot, vagy csak a honlapon jelentetik meg az elektronikusan elérhető

források jegyzékét. Minden esetben az olvasónak kell rájönnie, hogy a könyvtár elektronikus forrásokat is elérhetővé tesz. Ezt a feladatot könnyíti meg az OpenURL szabvány és linkfeloldó (link resolver). A szerző a nagy könyvtáraktól ennek használatáról és hatásáról is érdeklődött. Több könyvtár is azt válaszolta, hogy nőtt a könyvtárközi kölcsönzési igények száma, mivel az olvasók kihasználták azt a lehetőséget, hogy a találatokban lévő bibliográfiai leírások alapján azonnal meg lehet rendelni a dokumentumokat.

- Az Ohio State Library szintén több OCLC adatbázisához aktiválta a linkfeloldót a könyvtárközi kérések 50%-os növekedését tapasztalta 2004 és 2005 februárja között.
- A Western Washington Egyetemen a növekedés azután vált jelentőssé, amikor az OCLC OpenURL modulja után üzembe helyezték az ExLibris SFX rendszerét, és reklámkampányba kezdtek. A rendelések megnövekedett mennyiségét leginkább a szerzői jogdíjakért fizetendő, 50%-kal nagyobb összegben érzékelték. Részletesebb elemzésük azt mutatta, hogy azoknak a megrendelőnek nőtt a száma, akik korábban nem vették igénybe a könyvtárközi kölcsönzést.
- A Boston College-ban mindössze 4%-os növekedést tapasztaltak, bár ott is az SFX rendszer használják, évről évre több teljes szövegű adatbázist vásárolnak, és visszamenőlegesen bővítik a korábban előfizetett bibliográfiai indexeket.
- A Kansasi Egyetemen jelentős növekedést tapasztaltak a folyóiratcikkek rendelésében. A részletesebb elemzés azt mutatta, hogy ez nagyrészt a figyelőszolgáltatásnak tudható be, mivel a kérések 35%-a az Endeavor LinkFinderPlus feloldó rendszerén keresztül érkezett.
- A Columbia Egyetemről kapott válasz inkább a linkfeloldók használatának köszönhető minőségi változást említi.

A Kutatóintézeti Könyvtárak Egyesülete (Association of Research Libraries = ARL) évtizedek óta figyelemmel kíséri a könyvtárközi kölcsönzési sta-

tisztikákat. 1986 és 2004 között 269%-os növekedést tapasztaltak, amiből a teljesített kérések száma a 2003. évi 22 ezerről 2004-re 25,5 ezerre nőtt. A könyvtárközi kérések átlagos számának meredek növekedését az OpenURL szabványnak és a linkfeloldók használatának tudják be. Bár a könyvtárosok azt várták, hogy a „nagy üzlet” csökkenteni fogja a könyvtárközi kérések számát, az utolsó évben jelentkező mennyiségi ugrás azt támasztja alá, hogy az olvasók egyre nagyobb számban igénylik azokat az anyagokat, amelyek nincsenek meg a helyi könyvtárban.

A szerző, bár informális közvélemény-kutatását nem tekinti tudományosnak, levonja azt a követ-

keztetést, hogy a „nagy üzlet” és a nyílt hozzáférési technológiák különböző hatással voltak az amerikai kutató és egyetemi könyvtárak könyvtárközi kölcsönzési részlegének munkájára: a „nagy üzlet” a helyben elérhető tartalmat növeli, míg az OpenURL elérhetővé teszi a helyben lévő tartalmat, és észrevétlenül továbbviszi a felhasználót a könyvtárközi megrendeléshez, azaz az elérhetőséget és a forrás megtalálhatóságát ötvözi.

/JACKSON, Mary E.: The „bigger deal” is OpenURL. = Interlending & Document Supply, 33. köt. 3. sz. 2005. p. 172–174./

(Viszocsek Eszter)